

STUDII ȘI CERCETĂRI: POLITICI EDUCAȚIONALE

AXIOMATICA ȘI NORMATIVITATEA ÎN EDUCAȚIE

Vladimir GUȚU, Alexandru NI

Universitatea de Stat din Moldova

În articol se abordează două probleme prin comparație: problema axiomelor în educație și problema normei în educație. Axiomatica determină, în mare parte, dezvoltarea teoriei educației și stabilitatea cadrului normativității. În același timp, normele în educație validate în timp pot deveni axiome.

Cuvinte-cheie: *axiomă, axiomatică, metodă axiomatică, normă, normativitate, standarde, standardizare.*

AXIOMATICS AND NORMATIVITY IN EDUCATION

This article presents a comparative analysis of two issues: axioms and norms in education. Axiomatics determines, in large part, the development of education theory and the establishment of the normativity framework. At the same time, the norms in education, validated through time, can become axioms.

Keywords: *axiom, axiomatics, axiomatic method, norm, normativity, standards, standardization.*

Axioma (*grec.* = prevedere care nu necesită demonstrații) – rațiune obiectivă care este acceptată în calitate de temei inițial în cadrul elaborării teoriilor științifice și se pune în baza demonstrării altor prevederi. Axiomele decurg/reies din practică. Actualmente, în baza axiomelor sunt construite aproape toate teoriile științifice. În acest caz, teoria științifică se constituie din:

- a) un număr necesar de prevederi-axiome;
- b) un număr de prevederi care se deduc logic din acestea.

În teoria educației, în ultimul timp nu se abordează pe larg problema axiomaticii. Se identifică numai unele încercări de a formula axiomele pedagogice (I.P. Podlasii). În același timp, nimeni nu neagă existența unor prevederi generale în educație valabile pentru toate timpurile și popoarele.

Teoria educației, la etapa actuală, este la acel nivel de dezvoltare, când ea poate produce prevederi axiomatiche, care vor deschide noi oportunități în evoluția sa.

Este evident faptul că fundamentarea unei teorii a educației valorice este posibilă numai în condițiile când unele părți ale acesteia vor fi deduse axiomatic. Nu este nevoie de fiecare dată și de neconținut de a demonstra ceea ce a fost axiomă încă din antichitate.

Introducerea axiomelor în teoria educației poartă denumirea de *metodă axiomatică*. Această metodă indică trei condiții în raport cu logica construirii teoriilor axiomatiche:

1. Determinare clară a noțiunilor de bază care vor fi folosite în sistemul axiomelor. Aceste noțiuni vor trebui să fie concrete, precise și cu același sens.
2. Construirea corectă a axiomelor din numărul inițial al rașiunilor/prevederilor. Ansamblul de noțiuni trebuie să fie unit prin intermediul interconexiunii logice. Această interconexiune se fixează în mod unic, fără a fi interpretate în mod diferit.
3. Deducerea adecvată/corectă din sistemul axiomelor în urma introducerii noilor noțiuni mai complexe în baza noțiunilor inițiale.

Metoda axiomatică este greu de supraapreciat. Ea asigură organizarea eficientă a sistemului de cunoștințe științifice, determinarea conexiunilor logice interne dintre diferite categorii ale teoriei, identificarea prevederilor inițiale determinate axiomatic. Avantajul metodei axiomatică constă în aceea că ea devine un instrument al determinării unor noi legități, noi teorii etc.

Primul pas de aplicare a metodei axiomatică constă în prezentarea/structurarea fixă/clară a noțiunilor/termenilor de bază. De menționat că practica seculară, dar și teoria pedagogică relativ tânără, au determinat noțiuni și termeni de bază/fundamentali în domeniul educației: educație, învățământ, instruire, dezvoltare, formare, predare-învățare-evaluare, proces educațional, conținut, curriculum, activitate/acțiune educativă, strategie didactică, tehnologie didactică, metodă, formă, interes etc.

La etapa actuală nu putem afirma că toate aceste noțiuni sunt înțelese la fel de comunitatea pedagogică și cea științifică.

Calea de diminuare a acestei stări de lucruri constă în aplicarea noțiunilor de bază la un nivel înalt de abstractizare, dar și prin dezvoltarea științelor educaționale pe plan internațional.

Noțiunile se „ambaleză” în prevederi axiomatică prin intermediul conexiunilor. Orice știință are drept scop de a prezenta propriile teorii în mod compact, accesibil și citabil. Această procedură poate fi realizată prin convertirea informațiilor și prin intermediul simbolurilor/semnelor convenționale.

Valorificarea pedagogiei prin aplicarea simbolurilor este la etapa incipientă. Semnul/simbolul, prin potențialul său, ușurează operații logice și face procesul de gândire mai eficient. Formalizarea teoriei educației – etapă necesară în dezvoltarea sistemului de cunoștințe. Cu alte cuvinte, elaborarea regulilor de „convertire” a cunoștințelor și simbolurilor respective devine un obiectiv praxiologic important. Există și unele încercări de a elabora un sistem al simbolurilor pedagogice.

Cel mai cunoscut sistem este prezentat de I.P. Podlași. De exemplu: simbolul „^” înseamnă „și”, simbolul „v” înseamnă „sau”. Alte noțiuni pot fi prezentate prin intermediul primei litere: E – educație, D – dezvoltare, I – instruire etc. [2].

Sistemul de simboluri poate fi diferit, important să fie respectată logica conexiunilor, care întotdeauna trebuie să fie constantă.

Clasificarea noțiunilor de bază poate fi realizată în cadrul unui sistem. Acest sistem nu poate include un număr exagerat de mare de prevederi axiomatică. Important este ca axiomele să nu conțină rațiuni contradictorii. Identificarea axiomei este un rezultat al progresului teoriilor științifice. Însă, știința nu se oprește la un nivel, de aceea nu poate exista un sistem finalizat al axiomei. Totdeauna vor exista oportunități pentru sistemul axiomatic mai valoroase, mai performante.

În axiome sunt reflectate valorile educaționale generale. Aducem câteva exemple de prevederi axiomatică selectate din lucrările lui Confucius, Platon, Aristotel și alții:

Axioma 1. Dezvoltarea spirituală și fizică a omului este un proces unic.

Axioma 2. Instruirea și cunoștințele asimilate – factorul de bază al dezvoltării omului.

Axioma 3. Educația formează omul pentru viață.

Axioma 4. Acțiunea/activitatea – mijlocul cel mai important de dezvoltare a omului.

Axioma 5. Interesul – puterea motrice a învățării.

Axioma 6. Cunoașterea și înțelegerea – condiția instruirii eficiente.

Axioma 7. Personalitatea profesorului – condiție importantă a învățării eficiente.

Axioma 8. Ereditatea – factorul dezvoltării omului.

Axioma 9. Neglijarea educației este moartea oamenilor, familiilor, statelor și a întregii lumi. (I.Comenius)

Axioma 10. Baza unei educații de calitate constă în aceea ca toți să se învețe a înțelege prin ce se deosebește omul de animal, omul bun de omul rău, omul învățat de omul neînvățat, omul deștept de cel prost și, în final, prin ce se deosebește viața pe pământ de cea în viitor și calea care duce spre fericire de calea care duce spre degradare. (I.Comenius)

Axioma 11. Educația se realizează în conformitate cu natura.

Așadar, prevederile axiomatică pot fi prezentate pe o pagină, însă pot și să constituie volume întregi, important ca ele să conțină valori educaționale fundamentale.

Termenul „normă” (*lat.* „prescrip a to” = prescripție, regulă) se asociază cu ceva ce nu se schimbă și există continuu. De regulă, normativitatea este ceva cu care majoritatea este de acord și care corespunde unui model indiscutabil. Așa caracteristici ca „model”, „tipic”, „general acceptat” se referă la indicatori ai normei. Este

foarte greu de închipuit câte argumente au fost aduse și expuse în discuții seculare cu privire la ceea ce este norma.

Noțiunea de *normă*, *normalitate* este una instabilă. Aceea ce încă câțeva vreme în urmă era anormal astăzi poate deveni normă, iar mâine va fi exclusă din normalitate.

Norma absolută este o abstracție ca și „omul ideal”. Norma este ceea ce determină viața majorității în contexte reale. Se schimbă contextele – se schimbă și normele. Norma nu poate fi subiectivă. Atingerea normei – scopul principal al oricărei educații. Educația a atins finalitatea respectivă; atunci când educabilul corespunde unui model acceptat, devine purtătorul unui standard de viață acceptat de majoritate.

Așadar, din această afirmație putem deduce:

1. Normativitatea reflectă cele mai principale valori și obiectivele educaționale.
2. Normele sunt dinamice, schimbătoare, deoarece obiectivele educaționale se schimbă la diferite etape și contexte ale dezvoltării sociale.
3. Misiunea educației – de a asigura formarea-dezvoltarea fiecărui elev în raport cu normele acceptate de către societatea respectivă.

În acest context, apare întrebarea: Cum poate fi stabilită „norma” în educație? În baza reprezentărilor teoretice despre procesele psihice, conținutul și direcțiile activității educabililor la diferite vârste, despre obiectivele și modalitățile de atingere a acestora.

Pe de o parte, aceste reprezentări sunt rezultatul generalizării comportamentului educabililor, pe de altă parte – rezultatul descoperirilor științifice.

Există mai multe abordări cu privire la stabilirea normei în educație. Însă, nicio abordare nu poate avea un caracter indiscutabil și de siguranță.

Cea mai cunoscută abordare a normativității în educație este standardizarea – procedura de identificare a celor mai importante caracteristici/criterii/indicatori și prezentarea acestora într-un document oficial – *standard*.

Pentru a înțelege mai bine cum și cine stabilește normele în educație, este nevoie de a identifica nivelurile cerințelor față de educație:

Nivelul metodologic/valoric. La acest nivel, normele se deduc din valorile general umane, idealuri, din obiectivele generale ale educației, precum și din axiomele educației.

Nivelul politic. La acest nivel se stabilesc cerințele, normele față de educație din perspectiva dezvoltării social-economice și se reflectă în documentele de politici educaționale. De fapt, se programează niște cerințe față de nivelul de educație a populației care ar putea să aplice intențiile politicianilor.

Nivelul pedagogic. La acest nivel se realizează transformarea prevederilor generale în obiective/acțiuni practice realizabile. Se creează baza teoretică și tehnologică pentru atingerea acestora. Acest nivel este puternic influențat de cerințele societății, care poate influența schimbarea/modificarea normelor existente.

Nivelul corporativ. La acest nivel se constată că partidele politice, grupurile financiare, profesiunile religioase etc. vor să constituie norme proprii în educație.

Toți vor ca educația să se realizeze în favoarea lor. Lupta pentru sufletele și mințile omenești devine tot mai dură. Sarcina de a împăca toate aceste inițiativă/curențe îi revine statului prin stabilirea unor standarde educaționale obligatorii pentru toți.

Însă, normele proiectate de diferite structuri nu totdeauna coincid conceptual și conținutul. Foarte des, pedagogii/cercetătorii nu înțeleg ce dorește societatea, ce perspective își planifică în plan comportamental. În acest sens, deoarece este imposibil a defini clar științific noțiunea de normă, se ia ca normă cea mai întâlnită semnificație.

O normă are următoarele aspecte:

- caracterul normei, care privește natura acesteia (de obligație, interdicție, permisiune);
- conținutul normei, care desemnează ceea ce „trebuie”, „nu trebuie” și „poate” fi realizat într-o acțiune; în acest sens, normele pot fi împărțite în pozitive și negative;
- condiția de aplicare a normei (ca posibilitate de efectuare a conținutului normei în cauză); din acest punct de vedere, deosebim norme categorice – acestea nu mai pun nicio altă condiție în afară de cea prevăzută de conținutul ei;
- subiectul normei, adică persoana sau agenții cărora le este adresată norma și care urmează să o respecte;
- autoritatea normei, care denumesc cine emite norma – statul ca legiuitor, organele de conducere ale diferitelor instituții și organisme sociale etc., care ordonă și garantează ca aceasta să fie în vigoare;

- ocazia de aplicare a normei care se referă la un anumit moment sau interval de timp, în care urmează ca respectiva normă să fie realizată: „acum”, „luna viitoare”, „peste o săptămână”, „odată”, „uneori”, „întotdeauna”.

Dintre aceste componente, caracterul, conținutul și condiția de aplicare a normei sunt nucleul, celelalte sunt caracteristici ale normei [1, p.189].

Normele în educație pot fi atribuite atât întregului sistem, cât și subsistemelor constituente. În dependență de nivelul cerințelor față de educație (metodologic, politic, pedagogic, corporativ) și conținutul normei se stabilesc și forme/modalități de formulare și prezentare a acesteia. De regulă, normele la nivel metodologic/valoric se formulează ca o prevedere conceptuală/directorie și se reflectă în documentele de politici educaționale: Legea Învățământului, regulamente etc. La nivel politic, normele se formulează la fel ca și în primul caz și se reflectă în documentele de politici educaționale privind strategia dezvoltării învățământului. Altfel se formulează normele la nivel pedagogic:

1. În formă de standarde structurate pe dimensiuni/subsisteme educaționale în raport cu criteriile și descriptorii respectivi. Forma de prezentare – documentul „standarde”.
2. În formă de prescripții și reguli de acțiuni într-un limbaj indicativ (ce și cum trebuie?) sau interdictiv (ce nu trebuie?). De regulă, normele la acest nivel sunt reflectate în monografiile, ghiduri metodologice, manuale, teste docimologice etc.

Categoriile de norme în educație alcătuiesc în totalitatea lor *normativitatea pedagogică*, aceasta fiind un pilon/o valoare teoretică și practică de excepție pentru comportamentul subiecților din sistemul educațional.

Analizând fenomenele de axiomatică și normativitate în educație, putem deduce următoarele:

1. Axiomele reprezintă niște norme/valori fundamentale care nu cer argumentare suplimentară și sunt valide în timp.
2. Normele în educație sunt determinate teleologic, contextual și sunt schimbătoare în timp.
3. Axiomele în educație determină în mare parte și normativitatea.
4. Normele în educație cu valențele formative înalte și validate în timp pot deveni axiome.

Bibliografie:

1. CALIN, M. *Teoria și metateoria acțiunii educative*. București: Aramis, 2003.
2. ПОДЛАСЫЙ, И.П. *Педагогика*. Москва: Владос, 2007.
3. КОМЕНСКИЙ, Я.А. *Избранные педагогические сочинения*. Москва: 1982, т.1, т.2.
4. ПЛАТОН. *Сочинения*. Москва, 1970-1974, т.1-3.
5. АРИСТОТЕЛЬ. *Сочинения*. Москва, 1975-1980, т.1-4.

Prezentat la 23.05.2013